

De Papieren Lantaarn

Ter nagedachtenis aan

Jonathan Coles
30 december 1980 – 11 juni 1999

*Opgedragen aan zijn
vrienden en familie*

De Papieren Lantaarn

VERTALING DIRK-JAN ARENSMAN

Will Burns

Nijgh & Van Ditmar
Amsterdam

www.nijghenvanditmar.nl

Copyright © Will Burns 2021

Copyright © Nederlandse vertaling Dirk-Jan Arensman /

Nijgh & Van Ditmar 2021

Oorspronkelijke titel *The Paper Lantern*, Weidenfeld &

Nicolson, London

Foto auteur © Tracey Yates

Omslag Paul Pollman

Omslagbeeld © Lee Madgwick

Typografie Zeno Carpentier Alting

NUR 302/ ISBN 978 90 388 1041 6

In juli ben ik stijf en doods en onverzoenlijk,
een woeste wind scheurde mijn miserabele aarde
aan stukken,
ik ben gebonden aan deze tijd van elke riekende
conditie!

Uit: Thomas Bernhard, 'In juli'

DEEL ÉÉN

Paradox, Bedrock

De enige redelijke manier om te beginnen is, neem ik aan, met een beschrijving van hoe het er ruwweg uitziet. De plek waar het ons hier om gaat was een klein marktplaatsje dat er om redenen die niemand me ooit op adequate wijze heeft weten uit te leggen op stond een dorp genoemd te worden. Je zou je zeer wel kunnen afvragen hoe een plaats op zoiets zou kunnen staan – of zelfs hoe die uiting zou moeten geven aan dat erop staan. Daar zijn we dus al op een interessant punt gestuit: had die plaats een ingebakken zelfbeeld? Stelde ze eisen aan degenen die binnen haar grenzen woonden, legde ze haar wil aan de mensen op, doordrong ze hun collectieve verbeelding van haar inherente, essentiële dorpsheid? Misschien zullen we dat nog zien. Voorlopig volstaat het om te weten dat de inwoners van deze plek het een dorp noemden en dat ik dat voor de lieve vrede dus ook zal doen. Maar laten we terugkeren naar de fysieke feiten. De topografische indeling. De hoofdstraat liep van oost naar west een lichte helling op, de het dorp omringende heuvels in. Het was geen hoofdstraat van enige betekenis, hetzelfde als vergelijk-

bare straten in talloze kleine stadjes en dorpen door het hele land. De grote koetsiersherberg halverwege was inmiddels een sleets maar duur hotel geworden. Er waren drie kringloopwinkels, een bloemist, een Italiaans restaurant en een paar Indiase (uitstekend of afschuwelijk, afhankelijk van wie je ernaar vroeg), vier of vijf kapperszaken, waaronder een grote salonachtige toestand die al de gebruikelijke aanvullende behandelingen aanbood – het verwijderen van lichaamshaar, het verlengen van vinger- en teennagels, gezichtsbehandelingen. Als je over Coombe Hill liep, die aan de oostelijke rand van het dorp oprees en zo'n prettig tautologische naam had die zich aan natuurlijke aspecten van het landschap hecht, en vervolgens tot onder in het volgende dal, dan kwam je uit bij Chequers, wat al heel lang het buitenverblijf was van wie er op dat moment ook maar de premier was. Denk alsjeblieft niet dat ik dit feit noem omwille van iets wat ook maar in de verste verte lijkt op pochen. Je zult misschien ontdekken dat dit geen dingen zijn waaraan ik enig werkelijk belang hecht, laat staan dat ik erover zou jubelen. Maar er zijn er zat in het dorp die dat wel zouden doen. Wat mij betreft, ik noem dit slechts om bij te dragen aan ons begrip van het bewustzijn dat de plek van zichzelf had. Van haar eigen status en specificiteit in relatie tot alle andere mogelijke plekken. Want hier, zo leek de nabijheid van deze opmerkenswaardige residentie dan toch in ieder geval te suggereren, was sprake van enige eminentie, een zekere grandeur, hoewel het dorp niet zwaar aan die status tilde, dat is waar, die op een

bescheiden, kleinsteedse manier droeg. Het lag dicht genoeg bij Londen om de grote gokkers uit de City ernaartoe te lokken om de stad te ontvluchten, maar met alle kenmerken van wat 'het platteland' was gaan heten. Wat min of meer neerkwam op monocultuur akkerbouw, de aanwijzing van een zeker wetenschappelijk belang in de topografie, een heleboel wandelaars en fietsers met hun bijbehorende synthetische kledingstoffen, honden in alle soorten en maten, slechte pubs, goede pubs, middelmatige pubs en, belangrijk in dit specifieke geval, een schoolsysteem dat al een aantal decennia een saaie en roofzuchtige middenklasse aantrok, die zichzelf in mijn ogen leek te verspreiden op basis van een bepaald soort wederzijdse felicitaties en zelfvoldaanheid. En toch kreeg je aan de andere kant ook het gevoel dat ze op de een of andere manier genoeg hadden genomen met iets wat enigszins achterbleef bij hun eigen verwachtingen. Ze spraken af en toe alsof ze zich ervoor verontschuldigten dat ze daar op deze weinig spectaculaire, nogal tamme plek waren gaan wonen. Ze praatten over hun vorige levens en hun avontuurlijke jeugd. Hun verloren hedonisme. Maar nu was het enige wat ze nadat ze zich uiteraard hadden voortgeplant deden, eten en drinken en reizen en schijnbaar eindeloos praten over waar ze hadden gegeten, wat ze hadden gedronken en waar ze heen waren gereisd. Oké dan, had ik misschien kunnen opbrengen tegen deze mensen te zeggen, wanneer ik ze zag. Wat hadden ze tenslotte meer met hun tijd moeten doen?

Wat mij betreft had het leven de neiging zich vaker wel dan niet rondom het drinkaspect der dingen te organiseren – specifiek in een pub die De Papieren Lantaarn heette en die handig genoeg werd gedreven door mijn ouders. Of eigenlijk zou ik moeten zeggen: die ooit door hen wás gedreven, tot die eerste hallucinatoire en lange, eenzame weken dat de pub net als alles in het land was gedwongen de deuren te sluiten, terwijl er pogingen werden gedaan het virus dat wereldwijd om zich heen had gegrepen het hoofd te bieden. In de tijd nadat het land de boel op slot had gegooid, zo moet ik hier toegeven, liet ik me wat weinig aan de regels gelegen liggen. Ik begon wandelingen te maken die langer waren dan in die vroege dagen van wat ‘de lockdown’ was gaan heten strikt genomen mocht, en ik merkte dat ik een soort droomleven leefde. Het zegt natuurlijk wel wat over de plek waar ik woonde dat in ruwweg de eerste maand, toen de grote steden kampten met ontberingen, angsten en trauma’s die nog maar kort daarvoor nauwelijks voorstelbaar waren geweest, er geen lokale nieuwsberichten over doden waren, we niet op brute wijze werden geconfronteerd met de reële en afgrijselijke impact van de ziekte. We hoorden ergens in het begin dat een man die tot een jaar daarvoor eigenaar van een van de Indiase restaurants was geweest was overleden. Sinds hij de boel had verkocht, was hij naar verluidt verhuisd, terug naar een grote stad in een naburig graafschap waar zijn familie woonde. Afgezien daarvan waren onze plattelandsgeruchten mild. Maar nieuws leek zich hier altijd als een anekdote te ver-

spreiden, in plaats van op de degelijke basis van zoiets verstandigs of intelligents als research, en dat gold ook voor wat soms doorging voor de objectieve realiteit. We bevonden ons bijvoorbeeld in het hart van brexitland, de veiligste Tory-zetel in het Huis, en als je in de voorgaande paar jaar een gesprek had aangeknoopt met een willekeurige betweter in een van onze dorpskroegen, dan was je getraakteerd op de tweedehands meningen of vagelijk herinnerde ervaringen van en over Europa, de EU of buitenlanders, die zij aanprezen als hard empirisch bewijs van hoe de zaken er werkelijk voor stonden. Ik twijfelde er niet aan dat er mensen onder de dorpelingen waren die heimelijk dolgelukkig waren dat ze in de situatie terechtwamen waarin ze terechtwamen toen het virus de overheid tot maatregelen dwong en een mondiale ramp zich voltrok. Een generatie mensen die altijd moeite had gehad zichzelf te definiëren tegen de achtergrond van hun ouders tottemistische conflicten had eindelijk zijn eigen oorlog. Op de radio hoorde ik over het vermogen van de ziekte om de breuklijnen van de ongelijkheid bloot te leggen, en in het dorp was ik getuige van de onzichtbaarheid van de ziekte, haar griezelige eigenschap om overal en nergens te zijn. Hier, ver weg van de steden, heerste het gevoel dat het hele gedoe één lange nationale vakantie-dag was.

Ik was zelf uiteraard ook betrokken bij deze opgeblazen malaise – ik moest toegeven dat ik blij was met het vooruitzicht mezelf wekenlang niet naar een vervelend

parttime baantje te hoeven slepen, dagenlang te kunnen wandelen, lezen en misschien zelfs te schrijven. Er kwam ook een vaag en lusteloos schuldgevoel op bij het idee behagen te kunnen scheppen in dergelijke tijden. Maar aan de andere kant, ik merkte dat ik domweg weerzin voelde bij het idee van de ominieuze terugkeer van een leven waarin mijn waarde werd aangeslagen op €8,21 per uur inclusief alles waarin we voorheen zo hard hadden geloofd met betrekking tot de aard van werk, geld en status en, waarbij ik, laten we zeggen, ‘de nodige twijfels’ had. Een paar weken lang werden deze dingen een soort brandpunt van nationale gedachten, voer voor een landelijke discussie. Wat zouden we aantreffen als we uiteindelijk weer, zoals we dat ooit zo liefhebbend, zo behoeftig hadden genoemd, ‘aan het werk’ gingen?

Vóór het virus werkte ik parttime in de Lantaarn, probeerde ik mijn sombere gedichtjes te schrijven en was ik gewend geraakt aan de vreemde blikken die mensen kennelijk onwillekeurig een in de pub van zijn ouders werkende man van negenendertig toewerpen. Een volkomen volgroeide volwassene schijnbaar tevreden zien zijn met dat karige loon was niet per se de reden voor alle consternatie. Die kwam eerder voort uit het feit dat de werkelijke munteenheid daar, de munteenheid waarvoor ik in de ogen van derden zo weinig respect had, status was. Dat manifesteerde zich op tal van manieren. Je had de voor de hand liggende – de auto’s, de huizen, de banen, de vakanties. Maar er waren vele an-

dere speelvelden, waarvan er geen zo meedogenloos en competitief was als het selectieve onderwijssysteem dat het gebied op zijn beurt zo begerenswaardig maakte. In de pub kon je ouders horen praten over bijlessen, extra klassen, oude schoolexamens en wiskundecoaches, zo wanhopig graag wilden ze dat hun kinderen een goede uitslag voor hun Cito-toets haalden en op het plaatselijke gymnasium terecht zouden kunnen. Hun gezichten vertoonden de gespannen, ernstige uitdrukking die alle dertig-tot-veertigers in het dorp etaleerden, wanneer ze de belangrijke kwesties van de dag bespraken bij een pint bier of een gin-tonic. Hun meest recente levensveranderende voedingsontdekking, hun volstrekt begrijpelijke, volstrekt redelijke, volstrekt pragmatische politieke opvattingen, de ecologische en economische afwegingen omtrent hun meerdere vakantiebestemmingen, hun nieuwe auto's, hun recente fietstochtjes, hun training voor de marathon.

De lockdown viel samen met een fraai, zonnig voorjaar. We hadden een sombere en doorweekte winter achter de rug en de opluchting was voelbaar toen er een beetje warm weer arriveerde. (Hoezo voelbaar? Gaf de plek soms weer ergens uiting aan?) Nu de pub gesloten was, zag ik mijn dorpsgenoten niet meer elke dag, en dus wisselde ik geen roddels, beleefdheden en plitudes meer uit, en hoorde ik niet meer via die contacten wat je de stem van die plek zou kunnen noemen. In plaats daarvan zagen we elkaar af en toe in de rijen die zich elke ochtend voor de apotheek en de kleine super-

markt in de hoofdstraat vormden, of bij de volkstuintjes, of als we in de heuvels aan het wandelen waren. Een korte groet en even vragen naar mijn ouders en de pub. Goddank dat de zon scheen. Vreemde tijden. Ik zie je wel weer. Ik had ook aangegeven dat ik beschikbaar was om burenhulp te verlenen, mocht die nodig zijn in mijn 'drie-stratenzone', en ik kreeg daarom regelmatig mails van de coördinator met details over de verschillende lokale steungroepen en andere informatie aangaande plaatselijke inspanningen – de kleine succesjes, de potentiële stresspunten en wat motivationeel geblaat. Elke mail begon met een opmerking over het weer. Als ik mijn best deed, zou er vast een slim punt te maken zijn over ons immer veranderende relatie tot de elementaire zaken van de wereld. Over hoe onze veranderde omstandigheden ons misschien de gelegenheid hadden geboden een nieuwe en meer diepgravende, meer invoelende kennis van de aarde voorbij onze menselijke leefwereld op te doen. Maar ik vermoed dat mensen het simpelweg uit noodzaak over het weer hadden, in de hoop meer gepraat over het virus, lockdowns en isolatie te vermijden. Misschien uit gewoonte. Of uit een gebrek aan fantasie. Ik hoopte in die eerste weken dat zich misschien een soort verandering zou voltrekken. Dat we, door onze nieuw opgedane ervaring, onze beleving van de tijd en zelfs van onszelf, de weersystemen, de heuvels, velden en rivieren op die plek, op al onze plekken, beter zouden leren kennen. Het was me zonder meer opgevallen dat mensen het gezang van vogels opmerkten, de namen van

lokale planten leerden kennen, wilde knoflook plukten in de bossen en een diepgravender interesse in hun tuin ontwikkelden. De volkstuintjes in het dorp zagen er zo goed onderhouden en presentabel uit dat ze zo uit een boek hadden kunnen komen.

Ik kan niet met zekerheid zeggen wat me in die tijd precies aan de dichter/filosoof Tim Lilburn deed denken. Hij was me ooit aangeraden door mijn oudste vriend, Stephen, de eerste kerst dat hij van de universiteit terug was in het dorp. Misschien was het iets aan hoe griezelig losgezongen we van elkaar waren geraakt, het idee van een leven dat op de korte termijn, hoelang konden we niet weten, iets kloosterlijks zou hebben: afzondering, contemplatie, stilte, het deed me allemaal denken aan zijn werk. Al schrijvend evoceerde hij het oorspronkelijk aardse paradijs, de Hof van Eden, en een verlangen, een 'eros' dat we allemaal voelen naar wat er bij de Zondeval verloren is gegaan. Een verlangen dat zich manifesteert als een soort heimwee. Iets daarvan was merkbaar, zo dacht ik, aan hoe de mensen praatten over de wereld die ze een paar weken eerder nog hadden gekend, en in de hunkering die ze daarnaar voelden. En tegelijk school ook iets ervan in de herontdekking, de kleine schreden voorwaarts van een nieuwe relatie tot de wereld van de natuur die zo dichtbij was, en dat altijd was geweest. Mensen werden gedwongen onder ogen te zien wat ze misten, en wat ze zich anders misschien nooit zouden hebben gerealiseerd dat ze misten. Dus ik merkte dat ik, ondanks

het feit dat ik me behaaglijk wentelde in een plotseling gebrek aan betaalde arbeid gekoppeld aan een overvloed aan wat ooit vrije tijd werd genoemd, heimwee had naar bepaalde aspecten van de pub. De week voordat hij eindelijk de sluiting van winkels, cafés en restaurants afkondigde, beriep de premier zich nog met zijn kenmerkende mengeling van valse jovialiteit en overmoed op ‘het onvervreembare recht van in vrijheid geboren mensen in het Verenigd Koninkrijk om naar de pub te gaan’. Die frase was ronduit gelul en toch was het primaat van het door hem opgeroepen beeld op dat moment veelzeggend. Ondanks de alomtegenwoordigheid ervan, ondanks het symbolische gebruik ervan door de smakeloze politici van het moment en hun pluimstrijkende trawanten in de pers bleef de pub hét brandpunt van wat een plotseling bewustzijn van een soort gemis was geworden. Onze eigen pub zat altijd vol droevige, amusante, vreemde en soms verontrustende types. Ik dacht vaak aan ze, in die vroege dagen die ik in mijn eigen gezelschap doorbracht, en kreeg plotseling waardering voor al hun intens afzonderlijke persoonlijkheden. De manier waarop ze zich uiteindelijk allemaal verzetten tegen het categoriale, terwijl ze tegelijkertijd bepaalde gemeenschappelijke overeenkomsten behielden. Lilburn schreef over iets dergelijks – de differentiatie tussen afzonderlijke levende wezens die hij het sterkst voelde wanneer hij een dier in het wild meemaakte. In ons geval had je de hippie van middelbare leeftijd die dol was op de heuvels en een bloedhekel had aan smartphones, met een doos

zelfgebakken pakora's voor het protestkamp tegen de hogesnelheidslijn, de High-Speed-2, dat eind vorig jaar aan de rand van het dorp was ontstaan. Je had er de biker van dik twee meter lang, witte baard tot op zijn navel; de onwaarschijnlijk sympathieke misantropische gevangenebewaarder; de nogal verdoolde jongeman die fulltime achter de bar werkte, met een hoofd anachronistisch vol banale kroegmeningen en zinloze pubquizkennis; of de quiche-en-pie-dame, met haar naam op een fles chardonnay onder in de koelkast, die tegen het eind van de avond af en toe op samenzweerderige toon vroeg om een grote brandy in haar wijnglas. En je had er de vrouw wier dochter Tina Turner had gespeeld in een recente musical in Londen, die een paar andere stamgasten mee had genomen naar die show en die in gesprekken zo nu en dan haar frustraties liet doorklinken omtrent de sinisterder aspecten van de homogene bevolkingssamenstelling in de graafschappen rondom Londen. Simpel gezegd bestond er, denk ik, een hunkering naar de terugkeer van enige fysieke vorm van gevoels- en gemeenschapsleven, maar afgezien daarvan dacht ik, wanneer ik aan de pub dacht, in termen van veelsoortigheid. Maar aan de andere kant, er waren ook momenten dat, wanneer ik aan de stamgasten in de bar dacht, ze oplostten in een soort eenvormigheid. Er waren bijvoorbeeld avonden dat de hele barruimte vol zat met mensen die Pete heetten. Bij een bepaalde gelegenheid herinner ik me dat ik de enige was die níét Pete heette. Er waren altijd al grappen gemaakt over hoe wijdverspreid die ene naam was, wat

dat zei over het dorp, wat het zei over de beperkte fantasie, cultuur, taal. Toen een nieuwe kok in de tapastent verderop in de straat op een avond binnen was komen wandelen en aan de bar op zijn drankje stond te wachten, vroeg een van de vaste gasten hoe hij heette. De kok had aanvankelijk moeite te begrijpen waarom hem dat werd gevraagd, waarom ze zijn naam wilden weten, wat daarvan het belang kon zijn, laat staan wat er grappig aan was. De hele boel leek daardoor een beetje als een nachtkaars uitgegaan, de verwarring van de jonge man maakte de grap ongemakkelijk. De Petes vielen allemaal een beetje stil, tot de kok schouderophalend besloot zijn naam prijs te geven. Pedro, zei hij. Ik heet Pedro.

Weer een lange ochtend. Ik deed de deur open, liep South Street in, nam het witte krijtpad langs de oude waterbron de heuvels weer in, en ik wandelde en wachtte.

Wat kon er nou erger zijn, dacht ik in die eerste dagen bij mezelf, terwijl de harde realiteit tot ons allemaal begon door te dringen, het journaal een dagelijkse update van uiteenlopende catastrofes, dan de komende paar maanden alleen doorbrengen op een plek die van oudsher werd gedefinieerd door haar historische gemeenschapszin? Een waanidee: er is altijd iemand slechter af dan jij, hoe wanhopig jij zelf ook denkt dat

de zaken ervoor zijn komen te staan. En ik zeg ‘alleen’, wat ook een beetje overdreven is, aangezien ik destijds feitelijk in de tijdelijk gesloten en tobberige pub woonde, bij mijn vader en moeder in. Ik zag me genoodzaakt zelfs binnenshuis wat inmiddels ‘social distancing’ was gaan heten in acht te nemen, en dat dan niet zozeer vanwege de kans op besmetting, maar vanwege de hoogoplopende spanningen tussen en verslechterende psychische toestand van ons alle drie. In de eerste paar weken dat de tent gesloten was, zaten mijn ouders in de biertuin, mijn moeder genietend van het zonnetje, mijn vader een tikje verloren zonder zijn stamgasten, zonder zijn waslijst aan taakjes – kortom, zonder zijn werk. Ze begonnen met het vat ale, dat zou bederven als het niet werd leeggedronken, stapten vervolgens over op gin-tonics in de middag, ’s avonds cocktails van rum en ginger ale, en uiteindelijk, tegen het invallen van de nacht, de bourbon. Ik begon me wat zorgen te maken. Maar aan de andere kant, ik moet bekennen dat ik me zelf ook niet onbetuigd liet, en die eerste week was één zonovergoten drankfestijn van glibberige tijd en het opschorten van oude zekerheden die bijna onmerkbaar ontberingen waren geworden, hoe klein ook. De dagen eindigden zonder op te zien tegen de volgende, de uren verstreken zonder naderende stress. Er was simpel gezegd niets te doen. Het werd stil op de weg, het kleine marktplein in het dorp stroomde leeg, aan het afschuwelijke weer van het staartje van de vorige winter was een einde gekomen, behoorlijk abrupt zo leek het, met de heldere luchten van een zachte, groene

lente. Maar de mengeling van nieuwtje, geschoktheid en verademing raakte sleets, en na een week of twee pasten we ons allemaal aan. Een eerste drankje dat je niet voor vijven dronk, dat soort dingen. Ik kon na de eerste paar weken merken dat iets aan hier vastzitten in de Lantaarn, misschien zelfs iets aan de vezels van het oude pand zelf, aan mijn pa begon te vreten. De ruimtes droegen tenslotte toch een soort kwintessens van hun voormalige gastvrijheid in zich. Hun vorm was in essentie bepaald door samenkomst, gezelschap. Maar de tafels en stoelen waren leeg. Het drukte op ons allemaal, deze afwezigheid, maar mijn vader was afgeleid, somber gestemd, ervan overtuigd dat het afgelopen was met hem.

Heel anders dan ikzelf werd mijn vader aangedreven door de wil tot werken. Hij had geen noemenswaardige hobby's, geen interesses, geen vrijetijdsbestedingen. De sluiting van de pub was een erosie van zijn identiteit, een ondermijning van de dingen waarin hij altijd had geloofd, zonder ze als veranderlijk of vatbaar voor discussie te beschouwen, en wel zozeer dat hij er al heel lang op vertrouwde – opmerkingen die rituele invocaties waren geworden, waarheden die zijn principes waren geworden. Arbeidsethos, hard werken. Tijden van crisis moesten stevig en domweg tegemoet worden getreden met werk en nog meer werk. Je moest ertegen vechten, om me maar eens te voegen naar de huidige hang tot militaristische aanroepen, en ze verslaan met die definitieve, tegen alles inzetbare kapitalisti-